

RECEPTAREA CURENTELOR, DIRECȚIILOR ȘI TENDINȚELOR DIN FOLCLORISTICA ROMÂNEASCĂ ÎN BUCOVINA (I)

ELENA PASCANIUC

The Reception of the Movements, Directions and Trends of the Romanian Folkloristics in Bukovina (I)

(Abstract)*

The ideas and tendencies of modernizing the Romanian society advanced by the scholars of the Romanian territories in 1848 and afterwards had a national character of enlightening and romantic inspiration. Three of the cultural objectives promoted by Romanian scholars – the exploration of the past invested with ethical value for contemporaries; the pleading for an original national literature inspired by Romanian realities and folk creations; the collecting of folk literature expressions – are closely related to the realization of the “notable theoretical beginnings” in the field of Romanian folklore.

An important role in the development and evolution of the Romanian folklore school had Vasile Alecsandri, as an enthusiastic representative of the romantic trend. The basics of the Romanian comparative scientific folklore are due to the encyclopedic scholars Al. I. Odobescu and B. P. Hasdeu. The methodology and the working tools they have imposed on the act of collecting folkloric materials have put the first step towards the scientific legitimacy of the entire group of ethnological sciences. The work and activity of Ovid Densusianu remain decisive for the Romanian folklore in the first half of the 20th century. As a trendsetter in his methodological conception, he predicts the study of folklore in close connection with philology and the necessity of comparing Romanian folklore with foreign folklore. The orientations proposed by Nicolae Iorga, the sociological school founded by Dimitrie Gusti (focused on the writing of rural monographs) and the one founded by Constantin Brăiloiu, the creator of the Romanian ethnomusicology, are also decisive for the evolution of this research field.

In the particular case of Bukovina, the arrival of the revolutionaries from Moldavia and Țara Românească in Chernivtsi, the national-cultural emancipation, the collection and valorization of the folk creation, the constant work of Vasile Alecsandri, who wrote folklore articles and collected folk songs and poems for the first two Romanian periodicals which appeared in Chernivtsi – all that was a powerful impetus for awakening interest in the field of folklore. I. G. Sbiera, Simion Florea Marian, Dimitrie Dan, Elena Niculiță-Voronca remain the reference names for folklore in Bukovina, as they have also inspired generations of folklore collectors. Their affiliation

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

with folkloric movements or schools that have contributed to the affirmation of Romanian folklore as an independent science is analyzed in the following article.

Keywords: Romanian folklore, movements, directions, schools, representatives, folklorists from Bukovina.

I. Probleme generale. Literatura română veche manifestă, prin câțiva reprezentanți ai ei, o timpurie „înclinare către popular”, identificată și analizată de Gheorghe Vrăbie în psalmii lui Dosoftei, de exemplu, care adoptă prozodia versului național (ritmul trohaic, rima pereche), sau la cronicarul Ion Neculce, care introduce la începutul *Letopiseșului* său *O samă de cuvinte* „auzite den om în om, de oameni vechi și bătrâni”. Concluziile autorului lucrării *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode* sunt clare în această privință: „Dosoftei [...] în loc să continue o tradiție sterilă a puținei poezii erudite în stil medieval, el se apropie de o sursă firească de inspirație, de poezia populară, în care află taina renovării ei. [...] Altminteri, mitropolitul moldovean a aflat în literatura și limba poporului, a graiului și formelor poetice tradiționale, izvorul viu”¹. Iar despre Ion Neculce folcloristul afirmă: „Cele 42 de legende culese de acesta constituie un prim izvor folcloric, iar noi vedem în cronicar pe un prim culegător de tradiții populare”². Astfel, preocupările pentru folclor în spațiul cultural românesc au fost stabilite ca datând din secolul al XVII-lea. Începutul cercetării faptelor etnofolclorice în spațiul românesc îi este atribuit principelui cărturar iluminist Dimitrie Cantemir, care, la începutul secolului al XVIII-lea, insera în *Descriptio Moldaviae* descrieri și comentarii privind cultura populară tradițională a moldovenilor. La sfârșitul aceluiași secol, Gheorghe Șincai, Ion Budai Deleanu, învățații Școlii Ardelene în general, erau buni cunoscători ai unui folclor al obiceiurilor, al proverbelor, ghicitorilor, colindelor – cărora caută să le găsească originea romană, „schițând din această epocă o metodă comparativă în studiul folclorului”³.

Primele colecții de folclor au fost realizate sub zodia curentului romantic, a cărui idee centrală în privința poeziei populare – a literaturii populare în general – a fost brodată pe vechimea ei și pe faptul că, fiind o creație colectivă, poate demonstra existența ființei naționale a unui popor.

Ideile și tendințele de modernizare a societății românești, avansate de cărturarii pașoptiști și postpașoptiști din Țările Române, au avut un caracter național de inspirație iluministă și romantică. Trei dintre obiectivele culturale promovate de cărturarii pașoptiști – explorarea trecutului, investit cu valoare etică pentru contemporani; pledoaria pentru o literatură națională originală, inspirată din realitățile românești și din creațiile populare; adunarea expresiilor de literatură

¹ Gheorghe Vrăbie, *Folcloristica română. Evoluție, curente, metode*, [București], Editura pentru Literatură, 1968, p. 8–9.

² *Ibidem*, p. 9.

³ *Ibidem*, p. 24.

populară (poporană) – stau în strânsă legătură cu realizarea „începuturilor teoretice notabile” pentru domeniului folcloristicii românești.

În secolul al XIX-lea, cultura spirituală a poporului a fost denumită prin cuvântul „folklore” (știința poporului), creat de William Thoms. Termenul a fost folosit în spațiul românesc prima oară (1882) de Ionescu-Gion. B. P. Hasdeu îl preia și el, explicându-l astfel: „credințele cele mai intime ale poporului, obiceiurile și apucăturile sale, suspinele și bucuriile”, „toate prin câte se manifestă spiritul unui popor, obiceiurile lui, ideile-i despre sineși și despre lume, literatura lui cea nescrisă, mii și mii de trăsuri caracteristice, cu rădăcini în inimă și cu muguri în grai”⁴. Termenul a coexistat cu cele de *literatură poporană* și *tradiție* care, în spațiul bucovinean, au circulat mai frecvent. Cu intenția de a desemna un domeniu de cercetare, a fost folosit prima oară în spațiul cultural românesc de Elena Sevastos, pentru a indica orientarea revistei inițiate și conduse de ea: „Rândunica”. Revistă literară, științifică și folcloristică, Iași, 1895.

În evoluția preocupărilor etnofolclorice în spațiul românesc, Adrian Fochi identifica, într-un studiu rămas inedit până în 1994, șase epoci: „1. Epoca prepașoptistă; 2. Epoca pașoptistă; 3. Epoca școlii lui B. P. Hasdeu; 4. Epoca școlii lui Ovid Densusianu; 5. Epoca interbelică; 6. Epoca actuală”⁵. În opinia folcloristului, primele două coincid cu crearea documentelor-argument ale unității de limbă și neam, cu precădere de către presă, următoarele fiind acoperite, simultan, de activitatea științifică instituționalizată – de menționat rolul Academiei Române – și de presa care continuă publicarea textelor folclorice.

Un rol important în devenirea și evoluția școlii folcloristice românești l-a avut Vasile Alecsandri, reprezentant entuziast al curentului romantic. Colecția sa *Poezii populare – balade (cântice bătrânești) adunate și îndreptate*, în cele două ediții ale ei, a fost apreciată ca „primul manual de folclor românesc”⁶, datorită notelor în care face comentarii serioase, propune clasificări ale creațiilor poetice și le definește. Metoda „adunate și corese” însă i-a fost criticată de timpuriu și încet-încet abandonată, mai după 1870, inclusiv de culegătorii din sfera sa de influență.

Bazele folcloristicii științifice românești, a celei comparatiste, sunt așezate de savanții enciclopediști Al. I. Odobescu și B. P. Hasdeu. Ei au impus, prin metoda chestionarelor, a observației indirecte, ordonarea și sistematizarea materialelor folclorice din culegeri, punând prima treaptă spre legitimarea științifică a familiei științelor etnologice. Numeroși alți intelectuali au promovat culegerea și publicarea literaturii folclorice pe parcursul secolului al XIX-lea.

⁴ B. P. Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae. Dicționarul limbii istorice și poporane a românilor (Pagini alese)*, vol. I, ediție îngrijită de Andrei Rusu, studiu introductiv de Paul Cornea, București, Editura Minerva, 1970, p. 29.

⁵ Adrian Fochi, „Schiță de istorie a folcloristicii românești – studiu inedit”, text stabilit și prezentare de Marin Aiftincă, în „Revista de etnografie și folclor”, tomul XXXIX, nr. 1–2, 1994, p. 59.

⁶ Nicolae Constantinescu, Alexandru Dobre, *Etnografie și folclor românesc. Note de curs*, partea I, *Familia științelor etnografice*, București, Editura Fundației „România de Mâine”, 2001, p. 94.

Școala Hasdeu impune o metodologie riguroasă a culegerii și orientează o anumită interpretare teoretică a textelor creației orale tradiționale, după metoda comparativ-istorică. Folclorul începe să fie studiat în relațiile sale cu istoria și filologia. Tot acum, începe precizarea raporturilor de substanță dintre folcloristică și etnografie. În privința interpretării, întemeietorul școlii și discipolii lui (G. Dem. Teodorescu, Sim. Fl. Marian, Ionescu-Gion, I. C. Fundescu etc.) reliefează, adesea de pe o poziție echilibrată, rolul elementului latin în geneza poporului, a limbii și culturii românești, punctând novator și rolul elementului traco-dacic în geneza creației populare românești.

Abordarea cercetării folclorului și a culturii populare în secolele al XIX-lea și al XX-lea a fost influențată de orientări venite din spațiul european și teoretizate în spațiul românesc la început de scriitori, apoi de istorici și filologi români de prestigiu. Aceștia au impus la început un curent istoriografic, mai târziu s-au afirmat curentul filologic (B. P. Hasdeu, Ovid Densușianu) și cel estetic (D. Caracostea), care s-au manifestat în primele decade ale secolului al XX-lea. Lor li se alătură abordarea mitologică și mitologizantă (N. Densușianu).

În Bucovina, Sim. Fl. Marian se numără printre discipolii lui Hasdeu în cea de-a doua perioadă a activității sale, mai ales după 1880. Învățăutul bucovinean se încadrează, prin culegerile lui folclorice și de cultură populară de un tip deosebit, „în primul nucleu al comparatismului român, în speță al folcloristicii comparate, care premerge literatura comparată”⁷. Considerat primul etnograf român, lucrările sale monografice, voluminoase, apar aproape an de an, fiind relevante pentru viziunea profundă și cunoașterea complexă a temelor pe care le abordează. Ele aspirau să înfățișeze „fenomenul etnografic” de pe întreg teritoriul locuit de români: *Nunta la români* (1890), *Nașterea la români* (1892), *Înmormântarea la români* (1892); *Sărbătorile la români* (1898–1901); *Descânțece poporane române* (1886), *Botanica poporană* (manuscris din care a publicat articole), *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studiu folcloristic* (1903) etc.

Este important de reținut și că debutul perioadei cunoscute ca școala lui Hasdeu coincide cu transformarea Societății Academice în Academia Română. Instituția cultural-științifică și-a asumat rolul de a direcționa aria de preocupări, priorități și zone de interes în cercetarea și studiul culturii tradiționale românești. În Academie au avut loc confruntări între diferitele școli, direcții și orientări pe care le-a înregistrat istoria folcloristicii și etnografiei românești.

Decisive pentru folcloristica românească în prima jumătate a secolului al XX-lea rămân opera și activitatea lui Ovid Densușianu, „după Hasdeu, cea mai proeminentă figură din folcloristica românească”⁸. Ovid Densușianu preconizează studiul folclorului în strânsă legătură cu filologia, necesitatea comparării folclorului

⁷ Apud Ion Alexandru, „Comparatismul”, în Sabina Ispas, Nicoleta Coatu (coord.), *Etnologie românească, I. Folcloristică și etnomuzicologie*, București, Editura Academiei Române, 2006, p. 203.

⁸ Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, ediție îngrijită și bibliografie de Carmen Banța, cuvânt-înainte de acad. Sabina Ispas, Craiova, Editura Aius, 2010, p. 438.

românesc cu folclorul străin. Din Bucovina, vocea profesorului universitar Leca Morariu s-a ridicat nemulțumită de unele erori întâlnite în concepția școlii Densusianu.

Determinante pentru evoluția disciplinei sunt și orientările propuse de Nicolae Iorga (sămănătorismul), Școala sociologică a lui D. Gusti (monografismul rural) și cea a lui Constantin Brăiloiu, creatorul etnomuzicologiei românești.

II. Receptarea curentelor, școlilor și direcțiilor folcloristice în Bucovina. În cazul particular al Bucovinei, provincie a Imperiului Habsburgic în care, spre mijlocul secolului al XIX-lea, se ducea o puternică luptă de afirmare a drepturilor românilor, inclusiv de a avea învățământ în limba română, întâlnirea fruntașilor revoluționari din Moldova și Țara Românească cu elita culturală și politică bucovineană, ai cărei reprezentanți de frunte erau frații Hurmuzachi, împărtășirea aceluiași idei – de formare a conștiinței de sine a românilor ca națiune, de modernizare a societății românești într-un cadru politic adecvat – au condus, în mod firesc, la sincronizarea provinciei cu ideile curentului romantic.

Prezența expresiilor culturii populare în cuprinsul primelor publicații românești apărute în Bucovina (primul calendar apare în anul 1811; primul ziar este tipărit în 1848, la Cernăuți) stă în relație cu:

– realizarea unui program politic și ideologic, pentru a cărui reușită se impunea întărirea legăturii (prin limbă, obiceiuri) între creatorii de folclor și elitele intelectuale, în condițiile în care învățământul în limba germană, încă de la primele nivele, îi îndepărta pe tineri de limba și cultura română;

– funcțiile de educare și divertisment, pe lângă cea de informare, asumate de literatura de colportaj reprezentată de calendare și almanahuri, motivează inserarea în paginile acestei categorii de scrieri a transcrierilor de folclor, a prelucrărilor, adaptărilor, repovestirilor sau a unor simple descrieri de obiceiuri;

– inițierea activităților de culegere și antologare a folclorului și etnografiei. De exemplu, „Calendarul copiilor”, Cernăuți, 1909–1914, editat de Societatea academică „Dacia”, își îndeamnă publicul-țintă, copiii, nu numai să citească/asculte poveștile, legendele sau anecdotele din paginile calendarului, dar să și adune folclor.

Venirea lui Vasile Alecsandri la Cernăuți, activitatea lui intensă, legată de emanciparea național-culturală, de culegerea și valorificarea creației populare, colaborarea constantă cu articole și culegeri folclorice în paginile periodicului „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură *Römische Zeitung für Politik, Kirche und Literatur*”, condusă de frații Gheorghe și Alecu Hurmuzachi, au fost un impuls puternic pentru trezirea interesului față de domeniul folclorului în Bucovina. Publicația apare în intervalul 4/16 octombrie 1848 – 20 septembrie/2 octombrie 1850, la tipografia Johann Eckhardt și fiul. Redactorii responsabili sunt Gheorghe Hurmuzachi (până la 7 octombrie 1849) și Alexandru Hurmuzachi. Secretar de redacție este Iraclie Porumbescu, traducătorul articolelor germane este Aron Pumnul, iar corespondent pentru Ardeal este George Bariț.

Titlul și textul gazetei sunt bilingve – în germană (cu caractere gotice) și română (cu caractere chirilice) – tipărite pe două coloane alăturate.

Asumându-și rolul de a afirma drepturile politice și sociale ale românilor bucovineni, gazeta „Bucovina”⁹ a marcat și viața culturală românească a provinciei. Intelectuali cu un larg orizont cultural, Hurmuzăcheștii au conceput prima publicație românească din Bucovina și ca pe un liant al unității spirituale a românilor, idee afirmată în articolul-program: „Colaborarea multor scriitori de talent făgăduiește acestei foi ne pune în plăcuta poziție de a împărtăși cetitorilor noștri, pe lângă deosebite articole de un interes comun, și noue (noi) producții ale literaturii românești – încât aceste se vor potrivi cu scopul gazetei noastre. Într-acest chip, foaia noastră va fi o oglindă a activității intelectuale a românilor”¹⁰. Programul gazetei cernăuțene îl urmează întocmai pe cel al „Daciei literare”, astfel că și în paginile ei se publică folclor. Publicația s-a bucurat de colaborarea constantă a lui Vasile Alecsandri, poetul publicând aici studiul „Poezia populară a românilor”¹¹, seria de balade, sub genericul „Cântece poporane românești”¹² (cele mai multe însoțite de note și comentarii) și „Hore românești” (acestea, precedate de un studiu). Primele balade oferite de Alecsandri spre publicare gazetei „Bucovina”, *Codreanul*¹³ și *Păunașul codrilor*¹⁴, au note explicative, iar balada „Codreanul” este însoțită și de câteva informații privind locul, anul și performerul de la care a auzit-o poetul: „Această baladă a *Codreanului* mi-a cântat-o un orb, anume Neculai Nastase din satul B..., septembrie 1847”. În ideile exprimate în scrisori, Alecsandri înfățișează în mod

⁹ Informații privind periodical „Bucovina. Gazetă românească pentru politică, religie și literatură” se găsesc la Teodor Bălan, *Frații Gheorghe și Alexandru Hurmuzachi și ziarul „Bucovina”*. *Un capitol din istoria politică a Bucovinei din anii 1848–1850*, Cernăuți, Societatea Tipografică Bucovineană, 1924; Mircea Cenușă, „Ziarul «Bucovina» – tribună a unității culturale românești”, în „«Suceava». Anuarul Muzeului Județean”, anul IX, 1982, p. 329–345; I. Hangiu, „Presa literară românească. Articole-program de ziare și reviste (1789–1948)”, în *Studii și documente*, vol. II (1901–1948), București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 131–134; Emil Staco, Ioan Pânzar, *Dicționar de literatură Bucovina*, Suceava, Biblioteca Bucovinei „I. G. Sbiera”, 1993, p. 32; Vasile I. Schipor, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811–1918)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p. 417–438; Mihaela-Ștefănița Ungureanu, „«Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură și problemele societății bucovinene la jumătatea secolului al XIX-lea”, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți – București, anul XXV, nr. 2 (51), [iunie – decembrie] 2018, p. 391–404.

¹⁰ „«Bucovina». Gazetă românească pentru politică, religie și literatură”, Cernăuți, anul I, 1848, nr. 1, p. 1 (în continuare se va cita „Bucovina”).

¹¹ „Bucovina”, anul II, nr. 32, 1849, p. 177–180.

¹² „Bucovina”, de la nr. 33, 1849 până la nr. 51–52, 1850. Pe parcursul anului 1850, sunt tipărite baladele: *Toma Alimoș* („Bucovina”, anul III, nr. 2, 1850 p. 7–8); *Blăstăm* („Bucovina”, anul III, nr. 4, 1850, p. 19); *Serb sărac* („Bucovina”, anul III, nr. 8, 1850, p. 35–37); *Mioara [Miorița]* („Bucovina”, anul III, nr. 11, 1850, p. 49–52); *Mihu Copilul* („Bucovina”, anul III, nr. 20, 1850, p. 85–88); *Balaurul* („Bucovina”, anul III, nr. 33–34, 1850, p. 133–134); *Turturica și cucul* („Bucovina”, anul III, nr. 45–46, 1850, p. 157); *Sealga* („Bucovina”, anul III, nr. 47–48, 1850, p. 161); *Inelul și năframa* („Bucovina”, anul III, nr. 51–52, 1850, p. 169). În ultimele patru numere din anul 1850 (nr. 57, p. 181–182; nr. 58, p. 185; nr. 59, p. 189; nr. 60, p. 193) sunt publicate „Hore românești”.

¹³ „Bucovina”, anul II, nr. 33, 1849, p. 181–183.

¹⁴ *Ibidem*, nr. 36, p. 205–208.

entuziast concepția romantică a epocii despre folclor, ca izvor de cunoaștere a tradițiilor, moravurilor și obiceiurilor românești.

Sub titlul „Poezia populară a românilor”, Alexandru Hurmuzachi publică o primă scrisoare primită de la V. Alecsandri, în care poetul, propunându-i spre publicare în paginile gazetei bucovinene colecția sa de poezii populare, pe care o avea gata de tipar încă din 1847, face și un comentariu asupra specificului și valorii liricii populare românești: „Iată dar că, în memoria acelei sări minunate de la Cernauca și în sperare de a descoperi la lumină comorile de dulce poezie ce stau ascunse în sânul poporului român, iată, zic, că îți trimit acum întreaga baladă a *Mioarei*. Orice român o va ceti în gazeta ta va avea dreptul de a se fâli de geniul neamului său! (...) Într-o epohă ca aceasta, unde țările noastre au a se lupta cu dușmani puternici care cearcă a întuneca nu numai drepturile politice, dar și chiar naționalitatea românilor, poezia populară ne va fi de mare ajutor spre apărarea aceștia; căci oricât de măiestre să fie manifestările cabinetului de Petersburg, românii tot români vor rămânea și vor dovedi că sunt români prin limba lor, prin tradițiile lor, prin obiceiurile lor, prin chipul lor, prin cânticele lor și chiar prin jocurile lor”¹⁵.

O primă dovadă a receptării în Bucovina a îndemnului de a culege creația orală, o aduce mărturia lui Iraclie Porumbescu: „Eu culesei, cât am fost studinte, în ferii [vacanțele sărbătorilor de iarnă – notă E. P.] cântece populare și ferindu-mă cu toată sântenia a schimba, a corege sau a adăuga la ele, ca și când le auzii, le trimisei lui V. Alecsandri”¹⁶. Tot aici este de amintit că în „Calendar pentru Bucovina pe anul 1849...”, alcătuit de Samoil Andrievici, paroh la Ceahor, se tipărea o culegere de mici dimensiuni de proverbe românești, *Paramii bucovinene*. Prima culegere de acest fel publicată în Bucovina a provocat, mai nou, opinii diferite cu privire la autorul ei, despre care s-a afirmat inițial că este Iraclie Porumbescu. În acest fel, el ar fi publicat o parte din culegerea lui de folclor, întocmită în perioada 1847–1850, la Cernăuți și rămasă în manuscris până în 1972, când apare la Iași. Cercetătorul Vasile I. Schipor avansează o altă opinie: „Zăbovind asupra întregului material cules din Bucovina în preajma anului 1848 și publicat la diferite date, suntem înclinați să credem că autorul listei [de proverbe] din „Calendar pentru Bucovina pe anul 1849...” este Samoil Andrievici, preotul de la Ceahor, și nu Iraclie Golembiowski-Porumbescu”¹⁷.

În 1862, la inițiativa lui I. Gh. Sbiera, este înființată Reuniunea Română de Leptură din Cernăuți. Conducerea ei i-a fost încredințată lui Alexandru Hurmuzachi, care, în cuvântul de deschidere, publicat în broșură, la Cernăuți, anunța că societatea „va avea să fie un loc de întâlnire pentru acei români care vor să citească gazete și reviste românești, să cunoască producțiile literare românești și să discute

¹⁵ *Ibidem*, nr. 32, 1849, p. 180.

¹⁶ Iraclie Porumbescu, „Amintiri despre Vasile Alecsandri”, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, adunate și însoțite de o schiță biografică de Leonida Bodnărescu, partea I, Cernăuți, 1898, p. 123.

¹⁷ Vasile I. Schipor, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811–1918)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p. 415.

diferite chestiuni culturale românești¹⁸. După modelul oferit de ASTRA, Reuniunea se transformă, în 1865, într-o societate culturală și literară. Scopul declarat al Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina a fost „de a lăți și spori cultura și literatura poporului român”, promovarea „pe toate căile și în toate direcțiile a culturii naționale”. Sub patronajul Societății a apărut, în perioada martie 1865 – decembrie 1869, revista lunară de cultură și literatură „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”¹⁹. În primul an, redactor a fost Ambrosiu Dimitroviță, iar din august 1866, I. G. Sbiera. Revista înscrie în programul ei cultivarea literaturii naționale, a limbii „vii” a poporului, promovarea talentelor autentice, o critică nepărtinitoare, desfășurarea unei ample acțiuni de culturalizare. În paginile „Foi Societății pentru Literatura și Cultura română în Bucovina”, folclorul este reprezentat prin câteva culegeri de „cântece populare”, ghicitori, tradiții și legende, doine care apar abia spre sfârșitul lui 1865 (nici mai târziu n-au fost mai numeroase), prin două lucrări teoretice și descrierea a două obiceiuri populare.

În sumarul revistei pe anul 1865 sunt cuprinse două studii de folclor și, sub titlul „Câteva cântece populare culese în Bucovina”²⁰, cântece de dor culese de Vasile Bumbac. Din cele două studii, ne oprim la cel intitulat „Despre cântecul popular”²¹, semnat „Un amatoriu și culegătoriu de cântece populare române”. Studiul, apărut înaintea celui publicat de B. P. Hasdeu în anul 1867, „Literatura populară”²², propunea clasificarea în cinci grupe a cântecului popular: „1) cântecul istorico-epic; 2) doinele sau cântecele de dor; 3) cântece de natură erotică; 4) cântece ocazionale (colindele, cântecele la culesul viilor și al grâului, la clacă, la nuntă și la înmormântare – așa-numitele bocete); 5) cântece de joc, adică horele”²³ – o clasificare pe specii, care vine în completarea celor întreprinse de C. Negruzzi (1840) și de V. Alecsandri, în studiul introductiv la culegerea de poezii din 1852. Autorul²⁴ necunoscut analizează geneza cântecului popular, caracterul național și valoarea de document istoric,

¹⁸ *Cuvânt de deschidere rostit în I-a adunație generală a Reuniunii române din Cernăuți*, Cernăuți, Tip. Eckhardt, 1862; vezi și Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 122.

¹⁹ Acestui periodic bucovinean i-au fost dedicate două studii monografice: Pavel Țugui, „«Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina» (1865–1869)”, în „Analele Universității din Craiova”, seria Istorie. Geografie. Filologie, anul I, 1972, p. 185–195, republicat în Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002, p. 121–132; Dan Constantin Mărgineanu, „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina” (1865–1869), ediție revizuită, Suceava, Editura „George Tofan”, 2009

²⁰ În „Foaia Societății...”, anul I, nr. 11, 1865, p. 268–270.

²¹ *Ibidem*, nr. 4, 1865, p. 115–120.

²² B. P. Hasdeu, „Literatura populară”, prefață la I. C. Fundescu, *Basmе, orații, păcălituri și ghicitori*, București, Editura Socec, 1867. Articolul cunoaște numeroase retipăriri, cea mai recentă în Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Folcloristica*, I, ediție critică, note, variante, comentarii de I. Opreșan, București, Editura Saeculum I. O., 2008, p. 181–186.

²³ „Despre cântecul popular”, în „Foaia Societății...”, anul I, nr. 4, 1865, p. 118–119.

²⁴ Mircea Fotea avansa ipoteza că autorul studiului „Despre cântecul popular” ar putea fi Isidor Vorobchievici, profesor de muzică corală la Cernăuți, autorul primului *Manual de armonie muzicală*, apărut la Cernăuți în 1869, tipărit cu sprijinul Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina. Cf. Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian, folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, [1987], nota 47, p. 192.

structura și particularitățile frazei melodice a cântecului popular românesc, notând că specificul național al creației orale este determinat de istorie: „Nu numai temperamentul, moravurile și datinile înrăuțesc asupra cântecului popular, ci mai ales istoria unui popor lasă întipărirea celei mai puternice”²⁵. Tot prin pana autorului anonim era exprimată intenția „de a reproduce, din timp în timp, în coloanele acestei foi unele cântece cu melodia lor, pentru ca astfel să se păstreze și cuvântul și tonul și să treacă și la generațiunile viitoare”²⁶. Cântece populare însoțite de partitura muzicală n-au fost tipărite niciodată în revistă, dar sub semnătura lui Isidor Vorobchievici au apărut, în anii 1868 și 1869, cinci „compuneri muzicale”. Profesorul Ștefan Nosievici a publicat și el două astfel de „compozițiuni” pe versuri culte.

Periodicul cernăuțean publică, în toate cele 12 numere ale anului 1866, numai două grupaje de „cântece populare”²⁷, culese de I. G. Sbiera, unul dintre primii culegători de folclor bucovinean. Devenit și redactor al publicației, din august 1866, el mai publică aici doar 13 texte poetice²⁸, în anul 1867.

Orientarea „Foi Societății ...”, în privința valorificării folclorului, a fost impusă de Gheorghe Hurmuzachi, redactorul periodicului. Acesta și-a exprimat ferm punctul de vedere privind tipărirea textelor folclorice, în nota publicată la articolul „Cinilituri române populare din Bucovina”²⁹, unde face mențiunea că cimiliturile publicate sunt doar un „extras ca probă dintr-un manuscris ce cuprinde *Cinilituri, prejudețe, descântece, vrăjitorii și alte superstițiuni de ale poporului român*, adunate de Ion B[umbac]”. El îi recomandă culegătorului, „precum și altor scriitori juni, de care am aflat că ar fi pregătind tot asemenea culegeri pentru tipar”, să se apropie de aceste specii folclorice cu „cea mai severă critică și cea mai conștiincioasă luare-aminte la bunul simț, la cerințele rațiunii și la privirile estetice”³⁰. Adept al ideilor iluministe, Gheorghe Hurmuzachi era de părere că publicarea descântecelor și a superstițiilor „fără remedii, explicări, povățuiri” este periculoasă pentru „oamenii neculți”, așa că a selectat piesele folclorice conform criteriilor enunțate.

Mai târziu, în *Amintiri*, Sbiera avea să noteze în subcapitolul „Piedici la publicarea unei colecțiuni de poezie poporană”: „Prin «Foaia» aceasta credeam că-mi voi realiza unul din visurile mele cele mai plăcute, conceput și nutrit încă de pe timpul studiilor mele universitare, acela, adică, de a-mi vedea, treptat, publicată colecțiunea de povești, cântece, cimilituri și descântece poporane. Dindată ce luasei redigerea foii, am și început, mai întâi, cu publicarea cântecelor. Am împărțit președintelui Societății noastre literare și culturale, espertului și merituosului bărbat Giorgiu Hurmuzachi, intențiunea mea; am avut cu el mai adeseori discuțiuni

²⁵ „Despre cântecul popular”, p. 116.

²⁶ *Ibidem*, p. 120.

²⁷ În „Foaia Societății...”, anul II, nr. 8–11, 1 august – 1 noiembrie 1866, p. 263–266; nr. 12, 1 decembrie 1866, p. 280–287.

²⁸ „Cântece populare”, în „Foaia Societății...”, anul III, nr. 5–6, 1 iunie 1867, p. 138–140; „Poesii populare”, în „Foaia Societății...”, anul III, nr. 9–11, 1 septembrie – 1 noiembrie 1867, p. 274–280.

²⁹ În „Foaia Societății...”, anul III, nr. 4, 1 aprilie 1867, p. 94–96.

³⁰ *Ibidem*, p. 96.

temeinice și animate asupra realizării ei; cu toate acestea, n-am putut căpăta aprobarea domniei-sale, fiindcă nu ne înțelegeam nici în privința formei în care să se publice, nici ce să nu se publice”³¹. Culegerile de folclor ale lui I. G. Sbiera aveau să vadă lumina tiparului târziu, spre finalul secolului al XIX-lea.

Bucurându-se de prietenia lui Alecsandri și având experiența fructuoasă a colaborării acestuia la gazeta „Bucovina”, frații Hurmuzachi solicită sprijinul poetului și pentru periodicul „Foaia Societății...”. Alecsandri a publicat în „Foaia Societății...” mai multe poezii și comedii, dar ceea ce ne interesează aici sunt câteva din scrierile lui Alecu Russo privind literatura populară, oferite redacției de Vasile Alecsandri, în custodia cărui rămăseseră după moartea autorului. Astfel, în 1868, la aproape un deceniu de la moartea scriitorului moldovean, „Foaia” bucovineană publică, în două numere omagiale, 6–7 și 8–10, o biografie a lui Alecu Russo, semnată de V. Alecsandri³², trei studii³³ și o legendă³⁴ culeasă de Russo. Studiul literar *Poezia populară*, inedit la acea dată, a fost publicat ca editorial în nr. 8–10/1868. În spirit romantic, Russo afirmă la începutul studiului: „Datinele, poveștile, muzica și poezia sunt arhivele popoarelor. Cu ele se poate oricând reconstitui trecutul întunecat”³⁵, subliniind relația poezie – popor – istorie, o relație care a caracterizat întreaga viață culturală din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Studiul lui Russo continuă cu ilustrarea principalelor teze ale perioadei pașoptiste, așa cum au fost ele concepute prin programul „Daciei literare”: folclorul, ca document istoric, este sursa de revigorare a ființei naționale românești și a limbii, iar crearea unei literaturi naționale originale nu se poate realiza fără (re)cunoașterea valorii estetice a culturii populare, a asumării ei ca model.

La începutul anului 1869, „Foaia Societății...” publică studiul etnografic semnat de T. St. (Teodor Stefanelli), *Drăgaița și papaluga*³⁶. În stil literar, autorul descrie detaliat o variantă moldovenească a Drăgaiței, obicei calendaristic practicat pentru apărarea holdelor în timpul coacerii. Cronologic, Stefanelli aduce în literatura etnologică a doua descriere a Drăgaiței, după cea realizată de Dimitrie Cantemir, care i-a dat și interpretarea mitologică. Pentru un obicei deja intrat în proces de degradare în a doua jumătate a veacului al XIX-lea, în studiul lui Teodor Stefanelli se găsesc câteva informații care au reținut și atenția folcloriștilor de mai târziu, cum ar fi apelativele cu care i se adresează fetele din sat Drăgaiței: „regina

³¹ I. G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie. Amintiri din viața autorului*, Cernăuți, Tipografia universitară „R. Eckhardt”, 1899, p. 198.

³² Vasile Alecsandri, „Alecu Russo, biografie”, în „Foaia Societății ...”, anul IV, nr. 6–7, iunie – iulie 1868, p. 148–155.

³³ A. Russo, „Decebal și Ștefan cel Mare, studiu istoric”, idem, p. 158–160; „Studii naționale”, idem, p. 160–165; „Poesia populară (studiu literar)”, în „Foaia Societății...”, anul IV, nr. 8–10, august – octombrie 1868, p. 189–195.

³⁴ A. Russo, „Peatra Corbului”, în „Foaia Societății...”, anul IV, nr. 6–7, iunie – iulie 1868, p. 141–144.

³⁵ Idem, „Poesia populară (Studiu literar)”, în „Foaia Societății ...”, anul IV, nr. 8–10, august – octombrie 1868, p. 189.

³⁶ „Foaia Societății...”, anul V, nr. 3–5, martie – mai 1869, p. 110–114.

holdelor” sau „stăpâna surorilor”, „semnificative pentru stabilirea sensului originar al obiceiului”³⁷.

Preocuparea redacției primei reviste literare bucovinene de a promova tineri scriitori din toate provinciile românești duce la apariția, în paginile „Foi”, a semnăturilor transilvănenilor Ioniță Bădescu (I. Bădescul) și Miron Pompiliu, alături de ale bucovinenilor D. Petrino, V. Bumbac și Vasile Gr. Pop³⁸. Secretar al Societății literare „Orientul”³⁹ din București, al cărei scop era, între altele, și „strângerea basmelor, poeziilor populare și a documentelor care interesează istoria și literatura patriei”, Vasile Gr. Pop a fost însărcinat să culegă folclor din Bucovina, în cadrul unui „proiect folcloristic foarte temerar pentru vremea aceea”⁴⁰, care prevedea fixarea unor comisii de teren care să întreprindă excursii cu scopul realizării de anchete folclorice. Se preconiza cercetarea provinciilor românești „în toată întinderea lor”, inițiativa culegerii sistematice a folclorului apropiindu-se de acțiunile lui Hasdeu. În ședința din 29 iunie 1869 sunt propuse șapte comisii care să străbată „toate părțile Daciei” pentru a aduna „tot ce vor putea din ceea ce se atinge de literatura poporană”. Risipirea membrilor societății, plecați la studii universitare în toamna aceluiași an, a făcut ca rezultatele anchetelor, câte au fost, să fie prea puțin cunoscute. În acest context, Vasile Gr. Pop a publicat în „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina” două balade populare, *Bujorel și Corbea*⁴¹, iar I. Bădescu, *Doine ostășești*⁴². Acestea sunt ultimele texte populare apărute în periodicul Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina, care își încetează apariția în decembrie 1869.

Prima revistă literară a Bucovinei, „Foaia Societății...” a contribuit la receptarea și promovarea ideilor romantice de culegere și de înțelegere a folclorului. Apunerea ei a lăsat, pentru mai bine de un deceniu și jumătate, un gol în peisajul revuistic bucovinean. În acest timp, materiale folclorice adunate din Bucovina de S. Fl. Marian, Dimitrie Dan, Vasile Bumbac etc. apar în publicații transilvănene⁴³ conduse de Iosif Vulcan, în cele conduse de B. P. Hasdeu („Traian”, „Columna lui Traian”), dar și în „Convorbiri literare” de la Iași.

³⁷ Dumitru Pop, *Obiceiuri agrare în tradiția populară românească*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1989, p. 175.

³⁸ Vasile Gherman Pop (13 octombrie 1850, Crasna, Storojineț – 21 iunie 1909, București), profesor, scriitor, critic literar. În 1872, publică broșura de versuri *Aurora Bucovinei*. Vezi: *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, ediția a II-a, [București – Chișinău], Editura Academiei Române, Editura Gunivas, 2002, p. 709.

³⁹ *Ibidem*, p. 669.

⁴⁰ Petru Ursache, „Șezătoarea” în contextul folcloristicii, București, Editura Minerva, 1972, p. 62.

⁴¹ „Foaia Societății...”, anul V, nr. 6–12, iunie – decembrie 1869, p. 239–246.

⁴² *Ibidem*, p. 272–275.

⁴³ Vezi articolele semnate de George Tofan, „Colaboratori bucovineni ai «Familiei»”, în „Junimea literară”, Cernăuți, anul IV, 1907, nr. 10–11, p. 229–233; Eugen Dimitriu, „Colaboratori bucovineni la revista «Familia»” (I), în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, anul VIII, 1981, p. 333–352; „Colaboratori bucovineni la revista «Familia»” (II), în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean, anul IX, 1982, p. 347–365.

Societatea hotărăște, în Adunarea generală din 1879⁴⁴, să editeze o nouă publicație, „Aurora Română”, până la a cărei apariție efectivă mai trec doi ani. „Aurora Română”⁴⁵, ca organ beletristic-literar al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, apare la Cernăuți în perioada august 1881 – decembrie 1882; numerele din ianuarie – august 1884 ale revistei sunt scoase pe cheltuiala redactorului responsabil, Ion I. Bumbac. Foarte curând, acesta trebuie să răspundă cititorilor care își exprimă nemulțumirea că revista nu publică articole științifice, așa că la rubrica „Cătră publicul cetitoriu” redacția publică un răspuns, anunțând că una dintre preocupările revistei este de a publica în special producții populare care să devină sursă de inspirație pentru creațiile culte. Dar materialele folclorice publicate în revistă sunt puține, iar de la jumătatea anului 1882 lipsesc de tot. Existența efemeră a revistei s-a datorat, în egală măsură, problemelor financiare și numărului redus de colaboratori. Apar în „Aurora Română” câteva culegeri de „poezii populare”, balade, o legendă, o tradiție populară, un grupaj de descântece. În primul număr al periodicului, S. Fl. Marian publică balada populară *Finul și nănașa*⁴⁶, iar Dimitrie Dan tipărește poezii populare⁴⁷ adunate din comuna Bilca. Tot sub semnătura lui Marian mai apar două articole de botanică populară: „Scumpia”⁴⁸ și „Însemnătatea alunului la poporul român”⁴⁹, acesta fiind publicat ca editorial, la început de an. Descântecele apărute⁵⁰ în revistă sunt adunate de I. Berariu, iar G. Tămăiaș publică articolul în două părți „Moravuri și datine populare”⁵¹. Articolul „Florile dalbe sau Florile Dalbei?”⁵², semnat de Ion I. Bumbac, este ultimul tipărit în revista care se preocupă la un nivel destul de modest de expresiile culturii tradiționale.

Prima gazetă tipărită la Suceava a fost „Revista politică”⁵³, care a apărut bilunar, între 3/15 mai 1886 și 1 aprilie 1891. Editor a fost avocatul Matei Lupu, iar administrator S. Fl. Marian. Publicația susținea ideea unității naționale și apăra – în absența altei gazete reprezentative pentru Bucovina la acea dată – interesele sociale, politice și culturale românești în cadrul Imperiului Austro-Ungar. Interesul

⁴⁴ Vezi Mircea Irimescu, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–2012). La 150 de ani. Istoric și realizări*, vol. I, Rădăuți, Editura Septentrion, 2012, p. 315.

⁴⁵ „Aurora Română”. Organ beletristic-literar al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, Cernăuți, 1 august 1881 – 15 decembrie 1882 și ianuarie – august 1884. Apare lunar. Redactor responsabil și editor, Ion I. Bumbac. Publicația nu este menționată în *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, ediția a II-a, [București – Chișinău], Editura Academiei Române, Editura Gunivas, 2002. Informații biobibliografice vezi la Ioan V. Cocuz, Matei Hulubei, *Presa românească în Bucovina (1809–1944)*, 1991, p. 29–30.

⁴⁶ „Aurora Română”, anul I, nr. 1, august 1881, p. 12–14.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 14–16.

⁴⁸ „Aurora Română”, anul I, nr. 2, septembrie 1881, p. 21–25.

⁴⁹ *Ibidem*, anul II, nr. 1, ianuarie 1882, p. 2–9.

⁵⁰ *Ibidem*, anul I, nr. 4, noiembrie 1881, p. 57.

⁵¹ *Ibidem*, anul II, nr. 3, p. 41–45; nr. 4, p. 56–60.

⁵² *Ibidem*, anul II, nr. 6, p. 81–86.

Vezi: Mihai Lazăr, „Din istoricul presei sucevene – «Revista politică»: preocupări culturale”, în „Suceava”. Anuarul Muzeului Județean”, IV, 1977, p. 205–212.

pentru viața socială și politică, inclusiv cea internațională, era completat de inițiative culturale, de promovarea scriitorilor locali și de publicarea de materiale folclorice care să atragă atenția cititorilor asupra valorii artistice și documentare a folclorului. De regulă, sub genericul „Foița Revistei politice”, ultimele patru-șase pagini ale publicației conțin texte de literatură populară sau cultă. În primul an de existență a revistei, doar patru texte populare în proză apar în revistă și ele sunt publicate de S. Fl. Marian, care le clasifică astfel: legende⁵⁴ (două), o tradiție populară⁵⁵ și o poveste⁵⁶.

Formele de valorificare a culturii populare în periodicele analizate sunt modeste, atât cantitativ, cât și calitativ, în raport cu valorificarea complexă a folclorului și a culturii populare în și din Bucovina secolului al XIX-lea, după 1880, așa cum a fost ea concepută în lucrările lui I. G. Sbiera, Simeon Florea Marian, ale lui Dimitrie Dan sau ale Elenei Niculiță-Voronca, sub influența orientării folcloristice datorate mai ales școlii lui Hasdeu.

I. G. Sbiera

În perioada 1849–1857, Ion G. Sbiera se număra între elevii Gimnaziului Superior din Cernăuți, care îl aveau ca profesor pe Aron Pumnul. Influența cărturarului transilvănean a fost hotărâtoare⁵⁷ asupra carierei, a formării conștiinței și a caracterului tânărului gimnazist Ion G. Sbiera, care devine și primul custode al bibliotecii întemeiate de Aron Pumnul pentru învățăceii români din Cernăuți. Receptiv la valorile culturale naționale, tânărul gimnazist Sbiera dedică vacanța de vară a anului școlar 1855–1856 culegerii creației populare, în special prozei. Ulterior, își pune problema tipăririi materialului folcloric și, animat de dorința de a realiza o culegere care să cuprindă, pe specii, „repertoriul tuturor românilor”, publică în anul 1858 apelul *Cătră iubitorii scripturei năciunești și sporitorii binelui obșteșc*, cu speranța că „sporitorii binelui obșteșc” se vor grăbi să-l sprijine în efortul său: „Până acum, se află o adunătură cam însemnată de povești, cântece, cineliture vorbe vechi sau zicale și basne sau fabule, și pentru ca s-o îndeplinesc, rog toți iubitorii acestora și sporitorii binelui obșteșc ca să binevoiască și să-mi întindă [o] mână de ajutor, ca să poată cuprinde această adunătură (sic!) atari odoare nu numai dintr-un ținut sau dintr-o țară, ci din toate pe unde se mai află picior de român”⁵⁸.

Dezamăgit în așteptările sale, Sbiera va nota mai târziu, cu un comentariu amar: „Îndrumat de neuitatul meu profesor, Aron Pumnul, îmi formasem convingerea că cel mai potrivit mijloc pentru paralizarea efectelor rele ale culturii cosmopolite

⁵⁴ S. Fl. Marian, *Poiana Negrii*, în „Revista politică”, Suceava, anul I, 1886, nr. 1, p. 12–16; *Valea lui Pinteia*, idem, nr. 9, p. 12–16.

⁵⁵ S. Fl. Marian, *Ștefan Vodă și turcii*, în „Revista politică”, anul I, nr. 2, p. 12–16.

⁵⁶ *Neaga*, în „Revista politică”, anul I, nr. 12, p. 18.

⁵⁷ Ion G. Sbiera, *Familia Sbiera, după tradițiune și istorie și Amintiri din viața autorului*, Cernăuț[i], Tipografia universitară „R. Eckhardt”, 1899, p. 106.

⁵⁸ Idem, „Cătră iubitorii scripturei năciunești și sporitorii binelui obșteșc!”, în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”, Brașov, anul XXI, nr. 32, 1858, p. 208–209.

străine ar fi cunoștința, cât mai de-amănuntul, a literaturii populare orale și răspândirea ei prin tipar între toate păturile sociale ale poporului. Tot pe această literatură o priveam ca pe temelia cea mai solidă pe care s-ar putea dezvolta, în sens curat național, și literatura scrisă a păturilor culte. Împins de aceste convingeri, am căutat în acești doi ani de studii universitare să-mi prepar pentru tipar mica mea colecțiune de povești, de cântece, de descântece și de șimilituri (sic!). Ca să o pot mări, cât cu puțință mai tare, am publicat, prin «Gazeta Transilvaniei», un apel către publicul românesc, ca să binevoiască a-mi pune la dispoziție tot ce au și ce știu în privința aceasta. Ce încumetare din partea mea, a unui pitic între uriași, a unui sărac între bogătași, a unui nime[ni] între mărimi valoroase! Nimic mai firesc decât ca apelul meu să fie trecut cu vederea, afară de un singur românaș din Ardeal, care-mi trimise mai multe șimilituri. Pentru mine însă această încercare neizbutită a fost o puternică zguduitoră, o deziluzie amară!»⁵⁹

În perioada 1857–1861, Ion G. Sbiera alege să urmeze studiile universitare la Viena. După absolvirea lor, cu o licență în drept, Ion G. Sbiera a revenit în Cernăuți. S-a integrat în atmosfera politico-socială și culturală din capitala Bucovinei, a inițiat acțiuni de stimulare a vieții culturale românești, devenind unul dintre fondatorii Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina (1865) și membru fondator al Academiei Române (1867). I-a urmat lui Aron Pumnul la catedra Gimnaziului Superior din Cernăuți, fiind profesor între anii 1866 și 1871. A fost redactor al primei reviste literare românești din Bucovina (1866–1869) și profesor universitar (1881–1906). În tot acest timp, a revenit de repetate ori asupra culegerii sale de literatură populară, cu speranța că o va putea tipări. Până la data tipăririi colecției de povești, însă, Ion G. Sbiera a publicat câteva materiale de folclor în periodicul „Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”⁶⁰, al cărei redactor a fost în perioada iulie-august 1866 – decembrie 1869.

Apariția culegerii de povești⁶¹ a profesorului Sbiera a fost posibilă la trei decenii de la adunarea textelor. În *Precuvântare*, autorul antologiei prezintă „traseul” dificultăților legate de publicarea târzie a poveștilor față de momentul culegerii, traseu presărat cu tentative eșuate și reveniri succesive asupra materialului epic⁶².

⁵⁹ Idem, *Familia Sbiera...*, p. 131–132.

⁶⁰ Periodicului literar cernăuțean i-au fost dedicate câteva studii monografice: V[ictor] Morariu, *Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina (1865–1869)*, în *Șaptezeci de ani de la înființarea „Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina”*, 1932; Pavel Țugui, „«Foaia Societății pentru Literatura și Cultura Română în Bucovina» (1865–1869)”, în „Analele Universității din Craiova”, seria Istorie. Geografie. Filologie, anul I, 1972, p. 185–195 (republicat în Pavel Țugui, *Bucovina. Istorie și cultură*, București, Editura Albatros, 2002, p. 121–132); Dan Constantin Mărgineanu, „Foaia Societății pentru literatura și cultura română în Bucovina” (1865–1869), ediție revizuită, Suceava, Editura „George Tofan”, 2009

⁶¹ *Povești populare românești. Din popor luate și poporului date de d-rul Ion al lui G. Sbiera*, Cernăuț[î], Editura proprie, Tipografia arhiepiscopală, 1886, 324 p.

⁶² Ion G. Sbiera se afla, atunci, la a treia încercare de tipărire a cărții, iar exclamația din *Precuvântare* exprimă satisfacția împlinirii unei vechi dorințe: „În fine, public și eu acest volum de povești populare românești! Ele au fost adunate în anul 1855 și 1856[,] încă ca student gimnazial. În anul 1858 și 1859, când petreceam la studii mai [î]nalte în Viena, le-am fost redactat pentru tipar. Voiam să le

Culegerea a fost realizată în perioada 1855–1856, după dictat, de „studenții gimnaziști” Ion al lui G[heorghe] Sbiera și Niculai Sbiera (frați din Horodnicul de Jos) și Porfiriu Popescul (din Ciudei). Tinerii bucovineni au avut informatori din patru sate: Horodnicul de Jos, Ciudei, Cireș și Opăițeni. Materialul folcloric este repovestit. Culegătorul precizează că „persoanele și întâmplările sunt totdeauna aceleași precum le spunea povestitorul, dar descrierea lor n-a putut rămâne tot aceeași, una pentru că pe timpul când s-au cules încă nu era vorba de stenografie pe la noi, și alta pentru că atunci am căutat să reproduc numai esența lucrului, nu și forma schimbătoare în care mi se înfățișa de diferiții povestitori”⁶³. În ciuda cvasi-absenței informațiilor privind informatorii, locul și timpul culegerii, precum și a unor scăderi stilistice, evidențiate de cercetătorii contemporani, „antologia își impune valoarea prin oferta inedită de repertoriu epic bucovinean”⁶⁴. Folcloristul Gheorghe Vrabie aprecia că profesorul Sbiera, „filolog cu o bogată activitate în domeniul limbii și al literaturii vechi”, „impune ceva din această pregătire în munca sa de folclorist”⁶⁵.

Considerată până astăzi una dintre cele mai consistente culegeri de basme din Moldova de Sus, culegere în care materialul popular este transpus mai exact decât la Ispirescu⁶⁶, colecției lui Sbiera i-a fost recunoscută valoarea științifică, impusă de prezența variantelor: „Sbiera a înțeles totuși rostul variantelor și ca atare nu le-a sacrificat ca alții, ci le-a făcut loc după importanța deosebirilor. Când acestea erau prea mari, el le-a publicat în întregime, una după cealaltă, ca cititorul să le poată cuprinde mai ușor... Publicarea cu atâta întârziere nu a dus la încetățenirea acestui procedeu, care va fi trecut cu vederea până pe la începutul secolului nostru (al XX-lea – n.n. E. P.). El sporește substanțial valoarea științifică a colecției, alcătuită de altfel sub auspicii sănătoase”⁶⁷. Analizând colecția de povești a cărturarului bucovinean, unul dintre cei mai autoritari specialiști ai folclorului românesc, Ovidiu Bîrlea, mai remarcă, în chiar titlul cărții – *Povești populare românești* –, și ecoul conștiinței unității naționale care-l anima pe Ion G. Sbiera, amintind de apelul publicat de acesta în „Foaie pentru minte...”, în decembrie 1858. Piese de rezistență ale colecției lui Sbiera rămân basmele fantastice. Dintre acestea, câteva constituie primele consemnări de variante pentru un anumit tip în circulație în spațiul românesc. Toate prezintă particularități de limbă, prezența expresiilor dialectale, a anumitor motive, prezența formulilor finale ori, de regulă, absența celor inițiale. Această observație

public atunci, dar... au rămas. În anul 1869 și 1870[,] le-am prescriș din nou, tot cu scopul ca să le tipăresc, dar... și atunci n-am izbutit. În anul curent, 1886, le-am supus din nou unei reviziuni și acum le dau în lumea largă, mai ales acelor de la care sunt culese. Aș fi prea mulțumit dacă aș fi su[r]prins în ele modul cugetării și al e[x]presiunii poporului! Cel puțin, eu mi-am dat toată silința...”. *Ibidem*, p. III.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ A[rmand] G[uță], „Epica în proză”, în *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*, II. *Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru*, partea a 2-a (coord. Sabina Ispas și Nicoleta Coatu), București, Editura Academiei Române, 2010, p. 53.

⁶⁵ Gheorghe Vrabie, *op. cit.*, p. 142.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Ovidiu Bîrlea, *op. cit.*, p. 166–167.

făcută de Sbiera și în „Precuvântare” la volumul de *Povești populare românești* a fost corectată prin contribuțiile lui B. P. Hasdeu, referitoare la basm, căruia nu-i lipsesc șabloanele tipice. Valoarea de căpetenie a colecției rămâne cea documentară, culegătorul oferind variante bine rotunjite.

Al doilea volum de literatură populară, *Colinde, cântece de stea și urări la nunți*⁶⁸, tipărit de Ion G. Sbiera în anul 1888, cuprinde texte lirice rituale. Culegerea lor a avut loc în perioada 1861–1871 și se datorează, în parte, elevilor de la gimnaziul din Cernăuți, cărora profesorul Sbiera își făcuse obiceiul să le dea „peste sărbătorile Crăciunului și ale Paștilor, ca teme de casă din limba românească, de regulă, culegerea acestui fel de cântece, precum și descrierea datinilor populare de pe la diferite ocaziuni”⁶⁹. Tot în *Precuvântare*, profesorul bucovinean menționează că, din „colecțiunea destul de însemnată” de literatură populară pe care a avut-o la un moment dat, „descompletată foarte mult în decursul timpului, prin pierdere”, publică „bucățile [care] reprezintă aproape tot ce și cum se întrebuințează de românii din Bucovina la numitele serbări”: 16 colinde de Crăciun; șase colinde de Anul Nou; 18 cântece de stea; o colindă de Bobotează și una de Paști (cu o variantă) – la data publicării, trecute deja în repertoriul pasiv; 11 colocării (urări la nunți, cu patru variante). Textele lirice se numără printre primele culegeri de acest tip, acoperind „o arie cu o mare bogăție și varietate de datini și tradiții specifice”, investigată sumar, înainte de Ion G. Sbiera, și de Iraclie Porumbescu. Cea mai valoroasă parte a colecției o constituie orațiile agrare de Anul Nou (*Cu plugul, Cu buhaiul, Cu aratul, Plugarii și Cu clopoțelul*). Între caracteristicile lor, subliniate de Silvia Ciubotaru, se regăsesc: elemente care țin de contextul agrar medieval; pasaje umoristice, amplexarea epică și arhaicitatea urărilor finale „amintind de colindele antice”⁷⁰.

Încadrat în seria folcloriștilor a căror „activitate se impune cercetătorului de specialitate”⁷¹, lui Ion G. Sbiera i-au fost recunoscute: meritul de a fi publicat prima colecție bună de basme bucovinene; atenția acordată variantelor aceluiași motiv; valoarea operelor „lucrate în baza unui material scos dintr-o bogăție rară de izvoare”⁷²; faptul că a depășit maniera romantică de culegere a folclorului, respectând autenticitatea, ținând la păstrarea fidelă a conținutului și formei populare⁷³; abordarea și analiza „cu mult simț al realității și chiar cu competență”, a unor probleme teoretice de folclor literar (realizează o clasificare pe specii a literaturii populare în proză: porogării, snoave, povești, cimilituri, proverbe și zicători, iar pentru poezie

⁶⁸ I. G. Sbiera, *Colinde, cântece de stea și urări la nunți*, de *Din popor luate și poporului date...*, cu patru stampe (*Nașterea, Trei magi, Botezul, Învierea*), Cernăuț[i], Editura Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, 1888.

⁶⁹ *Ibidem*, p. III.

⁷⁰ Silvia Ciubotaru, *Obiceiurile agrare din Moldova*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017, p. 207.

⁷¹ Nicolae Both, *op. cit.*, p. 27.

⁷² Al. Procopovici, „Doi dascăli bucovineni”, în „Luceafărul”, anul XV, 1920, p. 56.

⁷³ Nicolae Both, *op. cit.*, p. 30.

reproduce clasificarea lui Alecsandri, care „este una din[tre] clasificările cele mai complete și mai apropiate de realitate, depășind multe din încercările cunoscute la acea dată”⁷⁴.

Sim. Fl. Marian

Preot, profesor și membru al Academiei Române, folclorist și etnograf, unul dintre „cei iubitori de osteneală [...] pentru prosperitatea și dezvoltarea neamului nostru”⁷⁵, după cum îl considera episcopul Melchisedec, în urma vizitei în Bucovina anului 1881, S. Fl. Marian a lăsat posterității nu numai o operă neegalată prin dimensiuni și valoare, ci și un model uman, apreciat deopotrivă de contemporani și de urmași.

Primele preocupări folcloristice ale lui Simion Florea Marian datează din anii de liceu, textele culese (și datate de Marian însuși) în perioada 1864–1865 sunt câteva povești⁷⁶ al căror erou este Pepelea pe care elevul Marian de la Ober-gymnasium-ul din Suceava le-a adunat în două broșuri⁷⁷. Foarte repede însă interesul pentru adunarea creațiilor orale sporește, ca și preocuparea pentru valorificarea materialului adunat de el însuși sau prin intermediari, colegi de liceu pe care îi ruga în timpul vacanțelor „să-i aduc(ă) niște cântece populare, fie doine, balade, hore, chiuituri, ba chiar povești, zicând că lui îi trebuie”⁷⁸. Debutul publicistic al viitorului academician bucovinean a avut loc în periodicul transilvănean al lui Iosif Vulcan, „Familia”, publicându-i, la sfârșitul anului 1866, materialul *O nuntă la Ilișești în Bucovina*⁷⁹.

La momentul debutului în volum, petrecut în 1869, S. Fl. Marian a dat întâietate culegerilor de poezie epică (baladelor) și lirică din arealul bucovinean, înscriindu-se în școala metodologică a lui Vasile Alecsandri. Broșura *Poezii populare din Bucovina. Balade române culese și corese de...*, apărută în 1869, conține zece balade, culese din Ilișești și Suceava. În același an, S. Fl. Marian

⁷⁴ *Ibidem*, p. 32.

⁷⁵ Liviu Papuc, „Corespondență Simion Florea Marian – episcopul Melchisedec”, în *Studii și comunicări. Simion Florea Marian*, [Suceava], Editura „Suceava”, 2000, p. 72.

⁷⁶ Mircea Fotea, primul monograf al folcloristului sucevean, menționează în lucrarea sa: „În Fondul memorial și documentar «S. Fl. Marian» de la Suceava se păstrează manuscrisul poveștii *Soldatul cel iubitoriu de băutură*, în care apare mențiunea «Simion Fl. Marian, stud. III cl. gim.», ceea ce înseamnă că el a cules această poveste în anul școlar 1864–1865, la vârsta de 17 ani. La sfârșitul altei povești, *Pepelea și Smeii*, apare semnătura folcloristului și este indicat anul 1865. După cum ne este cunoscut până acum, acestea sunt primele sale culegeri de texte folclorice, care îl situează în rândul celor dintâi culegători de basme populare românești”. *Simeon Florea Marian folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, 1987, p. 30.

⁷⁷ Paul Leu, *Simion Florea Marian, ctitorul etnografiei române*, ediția a III-a, revăzută și adăugită, Suceava, Editura „George Tofan”, 2013, p. 40.

⁷⁸ Gherasim Buliga, „Amintiri din viața amicului și colegului meu Simeon Florea Marian”, în „Junimea literară”, anul IV, nr. 6–7, 1907, p. 146.

⁷⁹ S. Fl. Marian, „O nuntă la Ilișești în Bucovina”, în „Familia”, Pesta, anul II, nr. 38, 13/25 noiembrie 1866, p. 452–454; nr. 39, 20 noiembrie/2 decembrie 1866, p. 464–466; nr. 40, 27 noiembrie/ 9 decembrie 1866, p. 476–479.

începe să colaboreze la revistele conduse de B. P. Hasdeu, conducătorul direcției noi în folcloristica românească.

Următoarea lucrare însă, tipărită în două volume, *Poesii populare române, adunate și întocmite de...*⁸⁰, tributară încă tehnicii de corecție a textelor adunate – o „tehnică... în spiritul european al epocii”⁸¹, de altfel –, a fost apreciată ca „fiind cea mai bogată colecție de balade din Moldova de Sus, posibilă într-o vreme când specia nu decăzuse într-atâta în amurg”⁸²; ea aduce în atenție și câteva tipuri noi. Această culegere a lui S. Fl. Marian, ca și alte antologii editate spre sfârșitul secolului al XIX-lea au permis „urmărirea evoluției speciei în diferite zone” și constatarea lui Ovidiu Bârlea că, în Moldova, balada ca specie se afla în declin la jumătatea secolului al XIX-lea, „iar Bucovina, în genere mai conservatoare decât restul Moldovei, nu poseda nici ea o epică diferită de cea relevată de colecția Alecsandri”⁸³.

Înscriindu-se între discipolii școlii folclorice create de Hasdeu, S. Fl. Marian a întreprins, în perioada 1880–1900, culegeri și colecții folclorice de o factură aparte, în care apelează la metoda comparativ-istorică. El este antrenat în elaborarea și publicarea monografiilor etnografice dedicate: evenimentelor majore din viața omului (nașterea, nunta, înmormântarea), cu toate obiceiurile și riturile performate în aceste contexte complexe; descântecele și vrăjilor, analizate ca fapte de etnoiatrie; cercetărilor de etnobotanică și industrie populară; sărbătorilor, cu tot felul de obiceiuri și credințe.

Activitatea lui publicistică în spațiul bucovinean este mult diminuată în perioada 1886–1900. În ianuarie 1893, folcloristul publică un material în „Gazeta Bucovinei”. Redacția îi tipărește un „Apel literar”⁸⁴ însoțit de 49 de întrebări referitoare la terminologia populară a speciilor folclorice din zonele etnofolclorice românești, adresat intelectualilor de la sate. Marian era interesat de creațiile folclorice: cântece, cântece bătrânești, cântece haiducești, cântece de leagăn, cântece de cumetrie, cântece de nuntă, doine, cântece cântate de lăutari, hora, strigătura, colinda, plugușorul (uratul), colinda cu steaua, Irozii, Capra, Malanca, bocet, vrajă, farmec, descântec, basm, poveste („Oare cine să fi stârnit, după credința poporului, întâia oară poveștile?”), snoavă, tradiție, legendă, păcălitură, cimilitură, zicală, proverb, pildă, icoană („Cine și cum vorbește în icoane?”), frântură de limbă. Ultima întrebare îl arată preocupat pe S. Fl. Marian să identifice un eventual termen popular pentru literatura populară: „Oare cum s-ar putea numi *literatura poporană* cu un singur cuvânt? Nu cumva are poporul vreun atare

⁸⁰ S. Fl. Marian, *Poesii populare române, adunate și întocmite de...*, Cernăuți, f. ed., vol. I, 1873, vol. II, 1875.

⁸¹ *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie, II. Metodologie. Arhive. Instrumente de lucru*, partea a 2-a, p. 30 (în continuare se va cita: *Etnologie românească*).

⁸² Ovidiu Bârlea, *op. cit.*, p. 294.

⁸³ *Etnologie românească*, p. 31.

⁸⁴ S. Fl. Marian, „Apel literar”, în „Gazeta Bucovinei”, anul III, 1893, nr. 5, p. 2–3. Apelul a fost reluat și în alte publicații: „România musicală”, Suceava, 1893, p. 128–130; „Biserica și școala”, Arad, 1893, p. 27–28, 35–37; „Tribuna”, anul X, nr. 18, 1893, p. 69; nr. 19, p. 73–74.

termen?”⁸⁵. Intenția sa era ca răspunsurile să le publice „într-un op de sine stătător, dimpreună cu toate explicările și exemplele ce sper că mi se vor trimite”⁸⁶; mai mult, solicita „pe lângă termenii despre care ne-a fost până aici vorba, încă și titlul tuturor colecțiilor de literatură populară, câte au apărut până acum”, rugându-i pe culegători, autori de studii și redactori de publicații să-i trimită lucrările sau măcar titlurile lor. Astfel, cum observa biograful său⁸⁷, planul pe care îl avea era să întocmească o primă bibliografie a folclorului românesc. Punctând încercarea etnografului și folcloristului sucevean de a realiza un instrument de lucru necesar dezvoltării folcloristicii și cercetării ei științifice, Mircea Fotea remarcă: „Deși nu au fost realizate, impresionează profund, și în acest caz, claritatea cu care cercetătorul sucevean își dă seama care sunt cele mai stringente lucrări de care avea nevoie în acel moment folcloristica română”⁸⁸.

S. Fl. Marian investigase teme speciale și mai înainte, influențat fiind de Hasdeu, care se interesa de terminologia populară a diferitelor obiceiuri și ramuri tehnice. Folcloristul bucovinean cercetează denumiri de plante, păsări, insecte, sărbători etc. În 1879, în „Amicul familiei”, Marian lansa un apel pentru „legende sau poveștile, datinile și credințele, obiceiurile și moravurile, proverbele și zicalele, cântecele și cimiliturile câte le sunt dumnealor cunoscute și câte le vor mai aduna despre păsările a căror nume urmează aci”. Se observă interesul pentru precizarea unei arii cât mai largi de investigare, depistarea unor specii folclorice neglijate, fixarea unei tehnici de notare. Un alt chestionar cuprinzător, constituit din 10 întrebări „bine formulate” și tinzând să epuizeze toate datele, alcătuit „în chip monografic”, este cel destinat culegerii datelor privitoare la sărbătoarea Paștelui. Etnologul Petru Ursache aprecia⁸⁹ că acest chestionar „rămâne încă cel mai cuprinzător de la noi”, ceea ce dovedește că metodologic Marian opera cu ușurință cu instrumentele de lucru noi la acea dată, cum era chestionarul.

Între cele 29 de volume dedicate cunoașterii culturii populare românești de folcloristul și etnograful Sim. Fl. Marian se regăsesc culegeri de literatură populară, monografiile etnografice și lucrări de sinteză cu caracter enciclopedic: *Chromatica poporului român*, discurs de recepție rostit în Aula Academiei Române, 1882; *Descânțete poporane române*, 1886; *Nunta la români*, 1890; *Înmormântarea la români și Nașterea la români*, 1892; *Sărbătorile la români*, vol. I, 1898; vol. II, 1899; vol. III, 1901; *Insectele în limba, credințele și obiceiurile românilor. Studiu folkloristic*, 1903 ș.a., scrieri care și la un secol de la publicare, rămân un reper în cercetarea culturii și civilizației tradiționale românești.

Sim. Fl. Marian devine el însuși creator de școală folcloristică în Bucovina. Dimitrie Dan și Elena Niculiță-Voronca au fost influențați și susținuți în activitatea

⁸⁵ S. Fl. Marian, *art. cit.*, p. 3.

⁸⁶ *Ibidem*, p. 2.

⁸⁷ Mircea Fotea, *Simeon Florea Marian. Folclorist și etnograf*, București, Editura Minerva, 1987, p. 161.

⁸⁸ *Ibidem*, p. 162.

⁸⁹ Petru Ursache, *op. cit.*, p. 46.

lor folclorică de academicianul bucovinean. La rândul lui, Marian a utilizat în propriile lucrări informațiile folclorice primite de la cei doi discipoli, menționându-le contribuția în notele cu care-și completa volumele.

În mai 1947, învățătorul Filimon Rusu⁹⁰, culegător de folclor (a contribuit la realizarea colecției de lirică a lui M. Friedwagner, *Rumanische Volkslieder aus der Bukovina. Liebeslieder*, 1940), a susținut la Liceul „Eudoxiu Hurmuzachi” o conferință comemorativă *Simion Florea Marian*, pentru a cinsti „memoria eruditului bărbat român, care o viață întreagă a muncit pentru progresul cultural al poporului din care face parte”⁹¹. Observa atunci că, deși sunt emblematice pentru folclorul românesc din Bucovina, activitatea și numele lui S. Fl. Marian și I. G. Sbiera nu sunt singulare pe terenul cercetării culturii populare de aici, și îi amintea pe: Carol Miculi, Dimitrie Dan, Elena Niculiță-Voronca, Arcadie și Valeriu Dugan, Leonida Bodnărescu, Alexandru Voievidca, Lucian Costin, Ion (Bolocan) Vicoveanu, Ion Ieremievici-Dubău, I. E. Torouțiu, Leca Morariu, Ion Turanschi, Nicolae Simionovici, Axinte Bilețchi-Oprișanu, Constantin și Filimon Milici etc.

În ultimele decenii, lucrările unora dintre folcloriștii bucovineni, uitați ori redescoperiți târziu de folcloristica românească, au început să fie reeditate sau tipărite pentru prima dată (de exemplu, culegerile muzicale ale lui Alexandru Voievidca). De aceea, în partea a doua a articolului, atenția noastră se va opri asupra lor în mai mare măsură, în încercarea de a stabili felul în care ei au receptat și au răspuns în epocă ideilor promovate de curente și orientări folclorice promovate la București sau Cluj.

Unul dintre primii intelectuali din Bucovina care se apropie de noile orientări în cercetarea folclorului este Ilie E. Torouțiu, editor, traducător, folclorist, critic și istoric literar. El i-a fost asistent profesorului Matthias Friedwagner, autorul antologiei *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina. I. Liebeslieder*⁹², plecat de la Universitatea din Cernăuți la Universitatea din Frankfurt, unde a creat un Lectorat de limbă română. Influențat de proiectul profesorului său și stăpânit de sentimentul datoriei față de lumea satului, din care provenea, I. Torouțiu, revenit în Bucovina în anul 1914, a început să publice volume pe care le considera utile oamenilor de la sate: *A fost odată... Povești și cântece populare*⁹³ și *Frunză verde... Cântece populare*⁹⁴.

⁹⁰ Filimon Rusu (1882–1957), învățător, publicist, animator cultural bucovinean. Informații detaliate despre activitatea și scrierile sale se găsesc la Filimon Rusu, *Amintiri. Oameni și locuri din Țara Fagilor*, cuvânt-înainte de D. Vatamaniuc, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și comentarii, tabel cronologic de Vasile I. Schipor, indice de nume de Rodica Iațencu, București, Editura Academiei Române, 2009.

⁹¹ *Ibidem*, p. 180.

⁹² *Rumänische Volkslieder aus der Bukowina*, I Band: *Liebeslieder*. Mit 380 von Alex. Voievidca aufgezeichneten Melodien. Herausgegeben von Dr. Matthias Friedwagner, Würzburg, Konrad Tritsch Verlag, 1940.

⁹³ Ilie Torouțiu, *A fost odată... Povești și cântece populare culese de...*, col. Biblioteca „Bucovina”, nr. 3, Cluj, Tipografia „Carmen”, Petru P. Barițiu, 1911.

⁹⁴ *Idem*, *Frunză verde... Cântece populare culese de...*, col. Biblioteca „Bucovina”, nr. 4, Solca, 1914.

În acesta din urmă, Torouțiu publică articolul „Câteva cuvinte pentru învățați cu ochilari și fără ochilari”, în care făcea următoarele precizări cu privire la misiunea folcloristului: „Materialul folcloristic din paginile acestea este scos din lucrarea *Cântecele și basmele neamului românesc din Bucovina*, la care de ani de zile muncim câțiva tovarăși de idei, adunând mereu material din toate unghiurile Bucovinei și studiindu-l. Lucrarea proiectată va trebui să fie o energică afirmare a sufletului românesc și o nestrămutată dovadă de vitalitate a poporului român din Bucovina. Înainte de toate ea va trebui să fie, din partea Bucovinei, cea mai însemnată contribuție pentru studiul limbii, căci culegerea materialului a rămas și rămâne în sama acelora care vor și redacta lucrarea: ea – culegerea – nu s-a făcut de către oameni lipsiți de studii pregătitoare, cum s-a întâmplat cu alte colecții de natura aceasta. (...) În lucrarea amintită, materialul va apărea bine studiat, aranjat și după regulile fonetice. Acolo se va insista și asupra *cântecelor americane*, un specimen ciudat și cu totul nou în literatura noastră populară, de când mizeria și sărăcia l-au silit pe bietul nostru țaran să apuce calea peste Ocean; tot acolo se vor arăta și numele persoanelor de la care au fost auzite cântecele sau basmele. În numele tovarășilor mei, I. E. Torouțiu”⁹⁵.

Se pot recunoaște câteva dintre ideile promovate la acea dată de Ovid Densusianu, care susținea o nouă direcție în studiul folclorului. Materialul folcloric adunat trebuia să poată fi utilizat ca document istoric, literar (estetic), lingvistic și psihologic totodată. Dacă folclorul fusese până atunci o „știință a relicvelor”, Densusianu venea cu o nouă concepție, a folclorului ca știință a prezentului.

Un sfert de veac mai târziu avem, prin mărturia altui bucovinean, dovada că I. E. Torouțiu nu renunțase la proiectul din tinerețe, de a alcătui o culegere amplă a creației populare din Bucovina: „Legat de unele obligații mai vechi, mă abăteam pe la profesorul I. E. Torouțiu, omul de suflet, bun și înțeleghător... Îl găseam încă preocupat de planul ce și-l făurise cu ani în urmă: publicarea unui imens corpus al folclorului românesc, pe regiuni. Printre numeroșii colaboratori ce și-i apropiase în vederea transpunerii în viață a vastului proiect, mă afluam și eu”⁹⁶. Despre acest proiect amintește și editorul volumului lui Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde. Cântece și basme populare din Bucovina* (2003). În paginile studiului introductiv *Întâiul temei și cea din urmă nădejde, folclorul*, Ion Filipciuc prezintă întâlnirile elevului și studentului Torouțiu cu personalitățile care i-au marcat devenirea culturală și științifică: S. Fl. Marian, Constantin Morariu, Leca Morariu, M. Friedwagner. Ei i-au insuflat dorința de a culege cântece și basme populare, de a le repune, pe calea scrisului, în circuitul folcloric, de a le studia sub aspect literar, semantic și dialectal. Proiectul său însă nu a mai fost împlinit.

⁹⁵ Ilie E. Torouțiu, *Frunză verde. Cântece și basme populare din Bucovina*, ediție și studiu introductiv de Ion Filipciuc, Câmpulung Bucovina, 2003, p. 115.

⁹⁶ Iulian Vesper, *Memorii*, București, Editura Saeculum I. O., 1999, p. 159–160.

